Programowanie, część IV

Rafał J. Wysocki

Instytut Fizyki Teoretycznej, Wydział Fizyki UW

12 kwietnia 2011

Równania ruchu

W fizyce często potrzebujemy przewidzieć zachowanie się jakiegoś układu.

Równania ruchu

W fizyce często potrzebujemy przewidzieć zachowanie się jakiegoś układu.

W tym celu wyznaczamy zmiany jego konfiguracji w czasie przy zadanym stanie początkowym.

Równania ruchu

W fizyce często potrzebujemy przewidzieć zachowanie się jakiegoś układu.

W tym celu wyznaczamy zmiany jego konfiguracji w czasie przy zadanym stanie początkowym.

Służą nam do tego równania różniczkowe, takie jak równanie Newtona:

$$\frac{d^2}{dt^2}\mathbf{q}(t) = \mathbf{f}\left(\frac{d}{dt}\mathbf{q}(t), \mathbf{q}(t), t\right) \tag{1}$$

gdzie $\mathbf{q}(t)$ oznacza konfigurację układu w chwili czasu t, a funkcja $\mathbf{f}$ reprezentuje siły działające w układzie (z uwzględnieniem mas składników układu).

Sprowadzanie do równania I rzędu

Wprawdzie równanie (1) jest II rzędu, ale można sprowadzić je do postaci równania I rzędu.

Sprowadzanie do równania I rzędu

Wprawdzie równanie (1) jest II rzędu, ale można sprowadzić je do postaci równania I rzędu.

W tym celu wprowadźmy oznaczenia:

$$\begin{aligned} \mathbf{v}(t) &= \frac{d}{dt}\mathbf{q}(t) \\ \mathbf{u}(t) &= [\mathbf{q}(t); \mathbf{v}(t)] \\ \mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t) &= [\mathbf{v}(t); \mathbf{f}(\mathbf{v}(t), \mathbf{q}(t), t)] \end{aligned}$$

Sprowadzanie do równania I rzędu

Wprawdzie równanie (1) jest II rzędu, ale można sprowadzić je do postaci równania I rzędu.

W tym celu wprowadźmy oznaczenia:

$$\begin{aligned} \mathbf{v}(t) &= \frac{d}{dt}\mathbf{q}(t) \\ \mathbf{u}(t) &= [\mathbf{q}(t); \mathbf{v}(t)] \\ \mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t) &= [\mathbf{v}(t); \mathbf{f}(\mathbf{v}(t), \mathbf{q}(t), t)] \end{aligned}$$

Wtedy następujące równanie jest równoważne równaniu (1).

$$\frac{d}{dt}\mathbf{u}(t) = \mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t) \tag{2}$$

Przybliżenie rozwiązania

Równanie (2) może być ściśle rozwiązane analitycznie tylko w (bardzo) ograniczonej liczbie przypadków.

Przybliżenie rozwiązania

Równanie (2) może być ściśle rozwiązane analitycznie tylko w (bardzo) ograniczonej liczbie przypadków.

Na szczęście zwykle nie potrzebujemy go ściśle rozwiązywać. Nie musimy nawet znać rozwiązania dla każdej chwili czasu t.

Przybliżenie rozwiązania

Równanie (2) może być ściśle rozwiązane analitycznie tylko w (bardzo) ograniczonej liczbie przypadków.

Na szczęście zwykle nie potrzebujemy go ściśle rozwiązywać. Nie musimy nawet znać rozwiązania dla każdej chwili czasu t.

Zazwyczaj wystarczy wyznaczyć w przybliżeniu konfigurację układu w pewnej liczbie chwil czasu t_0, t_1, t_2, ..., t_n takich, że $t_{i+1} = t_i + \Delta t$, jeśli tylko odstęp czasu Δt jest rozsądnie mały.

Przybliżenie rozwiązania

Równanie (2) może być ściśle rozwiązane analitycznie tylko w (bardzo) ograniczonej liczbie przypadków.

Na szczęście zwykle nie potrzebujemy go ściśle rozwiązywać. Nie musimy nawet znać rozwiązania dla każdej chwili czasu t.

Zazwyczaj wystarczy wyznaczyć w przybliżeniu konfigurację układu w pewnej liczbie chwil czasu t_0, t_1, t_2, ..., t_n takich, że $t_{i+1} = t_i + \Delta t$, jeśli tylko odstęp czasu Δt jest rozsądnie mały.

Wystarczy zatem wyznaczyć ciąg wektorów $\mathbf{u}_i$ takich, że dla każdego i zachodzi $\|\mathbf{u}(t_i) - \mathbf{u}_i\| < \epsilon$, gdzie *epsilon* jest zadanym limitem odchylenia obliczonego wektora od „prawdziwej" konfiguracji układu w danej chwili czasu.

Metoda Eulera

Zauważmy, że

$$\mathbf{u}(t_{i+1}) - \mathbf{u}(t_i) = \int_{t_i}^{t_{i+1}} \mathbf{g}(\mathbf{u}(\tau), \tau) d\tau \tag{3}$$

Metoda Eulera

Zauważmy, że

$$\mathbf{u}(t_{i+1}) - \mathbf{u}(t_i) = \int_{t_i}^{t_{i+1}} \mathbf{g}(\mathbf{u}(\tau), \tau) d\tau \tag{3}$$

Jeżeli $\mathbf{u}(t)$ jest funkcją o wartościach rzeczywistych, to w pierwszym przybliżeniu można oszacować całkę po prawej stronie równania (3) przez pole powierzchni prostokąta o wysokości $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)$ i długości podstawy Δt.

Metoda Eulera

Zauważmy, że

$$\mathbf{u}(t_{i+1}) - \mathbf{u}(t_i) = \int_{t_i}^{t_{i+1}} \mathbf{g}(\mathbf{u}(\tau), \tau) d\tau \tag{3}$$

Jeżeli $\mathbf{u}(t)$ jest funkcją o wartościach rzeczywistych, to w pierwszym przybliżeniu można oszacować całkę po prawej stronie równania (3) przez pole powierzchni prostokąta o wysokości $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)$ i długości podstawy Δt.

Stąd w ogólności otrzymujemy algorytm

$$\mathbf{u}_{i+1} = \mathbf{u}_i + \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i)\Delta t$$

zwany metodą Eulera.

Wady metody Eulera

W każdym kroku metody Eulera odstępstwo od „prawdziwej" wartości $\mathbf{u}(t_i)$ może być rzędu $(\Delta t)^2$:

$$\begin{aligned} \mathbf{u}(t_{i+1}) &= \mathbf{u}(t_i) + \Delta t \left.\frac{d\mathbf{u}}{dt}\right|_{t_i} + O\left((\Delta t)^2\right) \\ &= \mathbf{u}(t_i) + \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\Delta t + O\left((\Delta t)^2\right) \end{aligned}$$

Wady metody Eulera

W każdym kroku metody Eulera odstępstwo od „prawdziwej" wartości $\mathbf{u}(t_i)$ może być rzędu $(\Delta t)^2$:

$$\begin{aligned} \mathbf{u}(t_{i+1}) &= \mathbf{u}(t_i) + \Delta t \left.\frac{d\mathbf{u}}{dt}\right|_{t_i} + O\left((\Delta t)^2\right) \\ &= \mathbf{u}(t_i) + \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\Delta t + O\left((\Delta t)^2\right) \end{aligned}$$

Ponadto w ogólności jest ona niestabilna, czyli całkowite odstępstwo $\mathbf{u}_i$ od $\mathbf{u}(t_i)$ może stopniowo narastać wraz z liczbą wykonanych kroków.

Wady metody Eulera

W każdym kroku metody Eulera odstępstwo od „prawdziwej" wartości $\mathbf{u}(t_i)$ może być rzędu $(\Delta t)^2$:

$$\begin{aligned} \mathbf{u}(t_{i+1}) &= \mathbf{u}(t_i) + \Delta t \left.\frac{d\mathbf{u}}{dt}\right|_{t_i} + O\left((\Delta t)^2\right) \\ &= \mathbf{u}(t_i) + \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\Delta t + O\left((\Delta t)^2\right) \end{aligned}$$

Ponadto w ogólności jest ona niestabilna, czyli całkowite odstępstwo $\mathbf{u}_i$ od $\mathbf{u}(t_i)$ może stopniowo narastać wraz z liczbą wykonanych kroków.

W celu otrzymania bardziej praktycznej metody można spróbować użyć lepszego przybliżenia całki po prawej stronie równania (3).

Poprawianie metody Eulera

Wysokość prostokąta, którego pola powierzchni używamy do oszacowania całki w równaniu (3), można wyznaczyć wykorzystując przybliżoną wartość funkcji $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ w punkcie $t_i + \Delta t/2$.

Poprawianie metody Eulera

Wysokość prostokąta, którego pola powierzchni używamy do oszacowania całki w równaniu (3), można wyznaczyć wykorzystując przybliżoną wartość funkcji $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ w punkcie $t_i + \Delta t/2$.

Weźmy:

$$\begin{aligned} \mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\ \mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha \mathbf{k}_1 \Delta t, t_i + \beta \Delta t) \\ \mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \omega_1 \mathbf{k}_1 \Delta t + \omega_2 \mathbf{k}_2 \Delta t \end{aligned}$$

i wybierzmy stałe α, β, ω_1, ω_2 tak, aby różnica między $\mathbf{u}_{i+1}$ oraz $\mathbf{u}(t_{i+1})$ była rzędu $(\Delta t)^3$ (przy założeniu, że $\mathbf{u}_i = \mathbf{u}(t_i)$).

Poprawianie metody Eulera (c. d.)

Z rozwinięcia $\mathbf{u}(t)$ w szereg Taylora w otoczniu t_i mamy:

$$\begin{aligned}\mathbf{u}(t_{i+1}) &= \mathbf{u}(t_i) + \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\Delta t + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial t}\right|_{t_i} \frac{(\Delta t)^2}{2} \\ &\quad + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial \mathbf{u}}\right|_{t_i} \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\frac{(\Delta t)^2}{2} + O((\Delta t)^3)\end{aligned}$$

Poprawianie metody Eulera (c. d.)

Z rozwinięcia $\mathbf{u}(t)$ w szereg Taylora w otoczniu t_i mamy:

$$\begin{aligned}\mathbf{u}(t_{i+1}) &= \mathbf{u}(t_i) + \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\Delta t + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial t}\right|_{t_i} \frac{(\Delta t)^2}{2} \\ &\quad + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial \mathbf{u}}\right|_{t_i} \mathbf{g}(\mathbf{u}(t_i), t_i)\frac{(\Delta t)^2}{2} + O((\Delta t)^3)\end{aligned}$$

Rozwijając $\mathbf{k}_2$ w szereg Taylora w otoczeniu t_i dostajemy:

$$\begin{aligned}\mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i)(\omega_1 + \omega_2)\Delta t + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial t}\right|_{t_i} \beta\omega_2(\Delta t)^2 \\ &\quad + \left.\frac{\partial \mathbf{g}}{\partial \mathbf{u}}\right|_{t_i} \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i)\alpha\omega_2(\Delta t)^2 + O((\Delta t)^3)\end{aligned}$$

Metoda punktu środkowego (*ang. midpoint method*)

Oczekiwany efekt uzyskamy wybierając $\omega_1 = 1 - \omega_2$, $\beta\omega_2 = 1/2$ oraz $\alpha\omega_2 = 1/2$.

Metoda punktu środkowego (*ang. midpoint method*)

Oczekiwany efekt uzyskamy wybierając $\omega_1 = 1 - \omega_2$, $\beta\omega_2 = 1/2$ oraz $\alpha\omega_2 = 1/2$.

W szczególności możemy wziąć $\omega_1 = 0$, $\omega_2 = 1$, $\alpha = 1/2$ oraz $\beta = 1/2$ i wtedy otrzymujemy algorytm:

$$\begin{aligned} \mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\ \mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}\left(\mathbf{u}_i + \frac{\Delta t}{2}\mathbf{k}_1, t_i + \frac{\Delta t}{2}\right)\Delta t \\ \mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \mathbf{k}_2\Delta t \end{aligned}$$

Metoda punktu środkowego (*ang. midpoint method*)

Oczekiwany efekt uzyskamy wybierając $\omega_1 = 1 - \omega_2$, $\beta\omega_2 = 1/2$ oraz $\alpha\omega_2 = 1/2$.

W szczególności możemy wziąć $\omega_1 = 0$, $\omega_2 = 1$, $\alpha = 1/2$ oraz $\beta = 1/2$ i wtedy otrzymujemy algorytm:

$$\begin{aligned} \mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\ \mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}\left(\mathbf{u}_i + \frac{\Delta t}{2}\mathbf{k}_1, t_i + \frac{\Delta t}{2}\right)\Delta t \\ \mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \mathbf{k}_2\Delta t \end{aligned}$$

Nie musimy jednak poprzestawać na wykorzystywaniu dwóch pośrednich wartości $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$.

Wyprowadzenie metody Rungego-Kutty

Użyjmy czterech pośrednich wartości $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$:

$$\begin{aligned}
\mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\
\mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_1 \mathbf{k}_1 \Delta t, t_i + \beta_1 \Delta t) \\
\mathbf{k}_3 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_2 \mathbf{k}_2 \Delta t, t_i + \beta_2 \Delta t) \\
\mathbf{k}_4 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_3 \mathbf{k}_3 \Delta t, t_i + \beta_3 \Delta t) \\
\mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \Delta t \sum_{j=1}^{4} \omega_j \mathbf{k}_j
\end{aligned} \tag{4}$$

Wyprowadzenie metody Rungego-Kutty

Użyjmy czterech pośrednich wartości $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$:

$$\begin{aligned}
\mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\
\mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_1 \mathbf{k}_1 \Delta t, t_i + \beta_1 \Delta t) \\
\mathbf{k}_3 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_2 \mathbf{k}_2 \Delta t, t_i + \beta_2 \Delta t) \\
\mathbf{k}_4 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \alpha_3 \mathbf{k}_3 \Delta t, t_i + \beta_3 \Delta t) \\
\mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \Delta t \sum_{j=1}^{4} \omega_j \mathbf{k}_j \qquad (4)
\end{aligned}$$

Postępując analogicznie do poprzedniego przypadku możemy otrzymać zgodność prawej strony równania (4) z rozwinięciem Taylora $\mathbf{u}(t)$ w otoczeniu t_i z dokładnością do wyrazów rzędu $(\Delta t)^4$ przy założeniu, że $\mathbf{u}_i = \mathbf{u}(t_i)$.

Metoda Rungego-Kutty (czwartego rzędu)

W tym celu trzeba wybrać $\alpha_1 = \beta_1 = \alpha_2 = \beta_2 = 1/2$, $\alpha_3 = \beta_3 = 1$, $\omega_1 = \omega_4 = 1/6$ oraz $\omega_2 = \omega_3 = 1/3$.

Metoda Rungego-Kutty (czwartego rzędu)

W tym celu trzeba wybrać $\alpha_1 = \beta_1 = \alpha_2 = \beta_2 = 1/2$, $\alpha_3 = \beta_3 = 1$, $\omega_1 = \omega_4 = 1/6$ oraz $\omega_2 = \omega_3 = 1/3$.

Wówczas otrzymujemy algorytm:

$$
\begin{aligned}
\mathbf{k}_1 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i, t_i) \\
\mathbf{k}_2 &= \mathbf{g}\left(\mathbf{u}_i + \frac{\Delta t}{2}\mathbf{k}_1, t_i + \frac{\Delta t}{2}\right) \\
\mathbf{k}_3 &= \mathbf{g}\left(\mathbf{u}_i + \frac{\Delta t}{2}\mathbf{k}_2, t_i + \frac{\Delta t}{2}\right) \\
\mathbf{k}_4 &= \mathbf{g}(\mathbf{u}_i + \mathbf{k}_3\Delta t, t_i + \Delta t) \\
\mathbf{u}_{i+1} &= \mathbf{u}_i + \Delta t\left(\frac{\mathbf{k}_1}{6} + \frac{\mathbf{k}_2}{3} + \frac{\mathbf{k}_3}{3} + \frac{\mathbf{k}_4}{6}\right)
\end{aligned}
$$

Metoda Rungego-Kutty czwartego rzędu (c. d.)

W metodzie Rungego-Kutty czwartego rzędu różnica między $\mathbf{u}_i$ oraz $\mathbf{u}(t_i)$ w pojedynczym kroku jest rzędu $(\Delta t)^5$.

Metoda Rungego-Kutty czwartego rzędu (c. d.)

W metodzie Rungego-Kutty czwartego rzędu różnica między $\mathbf{u}_i$ oraz $\mathbf{u}(t_i)$ w pojedynczym kroku jest rzędu $(\Delta t)^5$.

Ponadto metoda jest stabilna, czyli całkowite odstępstwo $\mathbf{u}_i$ od „prawdziwych" wartości $\mathbf{u}(t_i)$ jest ograniczone. Inaczej mówiąc istnieje dodatnia liczba ϵ taka, że dla każdego i zachodzi $\|\mathbf{u}_i - \mathbf{u}(t_i)\| < \epsilon$.

Metoda Rungego-Kutty czwartego rzędu (c. d.)

W metodzie Rungego-Kutty czwartego rzędu różnica między $\mathbf{u}_i$ oraz $\mathbf{u}(t_i)$ w pojedynczym kroku jest rzędu $(\Delta t)^5$.

Ponadto metoda jest stabilna, czyli całkowite odstępstwo $\mathbf{u}_i$ od „prawdziwych" wartości $\mathbf{u}(t_i)$ jest ograniczone. Inaczej mówiąc istnieje dodatnia liczba ϵ taka, że dla każdego i zachodzi $\|\mathbf{u}_i - \mathbf{u}(t_i)\| < \epsilon$.

Wartość ϵ zależy jednak od funkcji $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ po prawej stronie równania różniczkowego.

Założenia programu realizującego algorytm

Aby zapisać algorytm Rungego-Kutty w postaci programu zauważmy, że do przeprowadzenia obliczeń dla jednego kroku metody potrzebny jest wektor reprezentujący wartość $\mathbf{u}_i$ oraz wektory, w których będzie można zapisać $\mathbf{k}_1$, $\mathbf{k}_2$, $\mathbf{k}_3$ i $\mathbf{k}_4$.

Założenia programu realizującego algorytm

Aby zapisać algorytm Rungego-Kutty w postaci programu zauważmy, że do przeprowadzenia obliczeń dla jednego kroku metody potrzebny jest wektor reprezentujący wartość $\mathbf{u}_i$ oraz wektory, w których będzie można zapisać $\mathbf{k}_1$, $\mathbf{k}_2$, $\mathbf{k}_3$ i $\mathbf{k}_4$.

Wynik obliczeń, czyli $\mathbf{u}_{i+1}$, można zapisać w tym samym miejscu, w którym przechowywana była wartość $\mathbf{u}_i$ z poprzedniego kroku. Ponadto wektory służące do przechowywania $\mathbf{k}_j$ mogą być wykorzystane w następnym kroku (rezerwowanie ich przed wykonaniem każdego kroku i zwalnianie po jego wykonaniu nie byłoby efektywne).

Założenia programu realizującego algorytm

Aby zapisać algorytm Rungego-Kutty w postaci programu zauważmy, że do przeprowadzenia obliczeń dla jednego kroku metody potrzebny jest wektor reprezentujący wartość $\mathbf{u}_i$ oraz wektory, w których będzie można zapisać $\mathbf{k}_1$, $\mathbf{k}_2$, $\mathbf{k}_3$ i $\mathbf{k}_4$.

Wynik obliczeń, czyli $\mathbf{u}_{i+1}$, można zapisać w tym samym miejscu, w którym przechowywana była wartość $\mathbf{u}_i$ z poprzedniego kroku. Ponadto wektory służące do przechowywania $\mathbf{k}_j$ mogą być wykorzystane w następnym kroku (rezerwowanie ich przed wykonaniem każdego kroku i zwalnianie po jego wykonaniu nie byłoby efektywne).

Dlatego wygodnie jest tak skonstruować program, aby te wektory były polami pewnego obiektu.

Założenia programu realizującego algorytm (c. d.)

Ułatwia to także wyznaczanie przybliżenia rozwiązania dla wielu równań jednocześnie (można zdefiniować odpowiedni obiekt dla każdego równania).

Założenia programu realizującego algorytm (c. d.)

Ułatwia to także wyznaczanie przybliżenia rozwiązania dla wielu równań jednocześnie (można zdefiniować odpowiedni obiekt dla każdego równania).

Obiekt, którego będziemy używać do obliczeń, będzie zawsze przeprowadzał podobne operacje, niezależnie od tego jaka funkcja $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ znajduje się po prawej stronie równania (zawsze trzeba będzie wyznaczyć $\mathbf{k}_j$ na podstawie odpowiednich wzorów i obliczyć ich sumę).

Założenia programu realizującego algorytm (c. d.)

Ułatwia to także wyznaczanie przybliżenia rozwiązania dla wielu równań jednocześnie (można zdefiniować odpowiedni obiekt dla każdego równania).

Obiekt, którego będziemy używać do obliczeń, będzie zawsze przeprowadzał podobne operacje, niezależnie od tego jaka funkcja $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ znajduje się po prawej stronie równania (zawsze trzeba będzie wyznaczyć $\mathbf{k}_j$ na podstawie odpowiednich wzorów i obliczyć ich sumę).

W związku z tym wygodnie jest tak zdefiniować klasę dla tego obiektu, aby funkcja $\mathbf{g}(\mathbf{u}(t), t)$ była przekazywana do obiektu poprzez konstruktor.

Wskaźniki do funkcji – deklaracja

Wskaźnik do funkcji (*ang. function pointer*)

Jest to zmienna, w której zapisuje się adres funkcji. Dla tego rodzaju wskaźników typ danych wskazywanego obiektu określa:

1. jaki jest typ danych dla wyniku zwracanego przez funkcję,
2. jakie są typy danych argumentów tej funkcji oraz ich liczba.

Wskaźniki do funkcji – deklaracja

Wskaźnik do funkcji (*ang. function pointer*)

Jest to zmienna, w której zapisuje się adres funkcji. Dla tego rodzaju wskaźników typ danych wskazywanego obiektu określa:

1. jaki jest typ danych dla wyniku zwracanego przez funkcję,
2. jakie są typy danych argumentów tej funkcji oraz ich liczba.

Wskaźnik do funkcji zwracającej wynik typu `double` o dwóch argumentach – jednym typu `double` i drugim typu `int` – deklaruje się w następujący sposób:

```
double (*funkcja)(double, int);
```

Wtedy nazwą zmiennej dla tego wskaźnika jest `funkcja`.

Wskaźniki do funkcji – nadawanie wartości

Mając następujący wskaźnik do funkcji:

```
double (*fun)(double);  // Argument i wynik typu double.
```

można przypisać mu funkcję `sin()` z biblioteki standardowej:

```
fun = sin;  // Po prawej stronie jest nazwa funkcji.
```

Wskaźniki do funkcji – nadawanie wartości

Mając następujący wskaźnik do funkcji:

```
double (*fun)(double);  // Argument i wynik typu double.
```

można przypisać mu funkcję `sin()` z biblioteki standardowej:

```
fun = sin;  // Po prawej stronie jest nazwa funkcji.
```

Wtedy instrukcja

```
cout << fun(M_PI) << endl;
```

spowoduje wydrukowanie wartości funkcji `sin(M_PI)`.

Klasa dla algorytmu Rungego-Kutty

Korzystając ze wskaźnika do funkcji można zdefiniować uniwersalną klasę dla algorytmu Rungego-Kutty.

```
class RungeKutta {
  private:
        double t;                    // bieżący czas
        vector<double> u;            // bieżąca konfiguracja
        vector<double> v2, v3, v4;   // pomocnicze
        double dt;                   // krok
        int n;                       // liczba współrzędnych
        void (*G)(const vector<double>& u, double t, vector<double>& out);
        // G() reprezentuje prawą stronę równania.  Argument 'u' jest
        // bieżącą konfiguracją układu, a wynik działania funkcji na 'u'
        // jest zapisywany w wektorze 'out'.

  public:
        RungeKutta(const vector<double> u0, double t0, double d,
                void (*fun)(const vector<double>&, double, vector<double>&));
        double getT(void) const { return t; }
        vector<double> getU(void) const { return u; }
        void wykonaj_krok(void);
};
```

Konstruktor dla klasy RungeKutta

```
RungeKutta::RungeKutta(
        const vector<double> u0, double t0, double d,
        void (*fun)(const vector<double>&, double, vector<double>&))
{
        n = u0.size();
        u = u0;          // Początkowa konfiguracja.
        v2.reserve(n);   // Jawna deklaracja liczby współrzędnych.
        v3.reserve(n);
        v4.reserve(n);
        t = t0;
        dt = d;
        G = fun;
}
```

Konstruktor dla klasy RungeKutta

```
RungeKutta::RungeKutta(
        const vector<double> u0, double t0, double d,
        void (*fun)(const vector<double>&, double, vector<double>&))
{
        n = u0.size();
        u = u0;          // Początkowa konfiguracja.
        v2.reserve(n);   // Jawna deklaracja liczby współrzędnych.
        v3.reserve(n);
        v4.reserve(n);
        t = t0;
        dt = d;
        G = fun;
}
```

Dla wektorów v2, v3, v4 trzeba jawnie zadeklarować liczbę współrzędnych (w przeciwnym razie w funkcji `wykonaj_krok` będą występować błędy związane z dostępem do pamięci).

Konstruktor dla klasy RungeKutta

```
RungeKutta::RungeKutta(
        const vector<double> u0, double t0, double d,
        void (*fun)(const vector<double>&, double, vector<double>&))
{
        n = u0.size();
        u = u0;          // Początkowa konfiguracja.
        v2.reserve(n);   // Jawna deklaracja liczby współrzędnych.
        v3.reserve(n);
        v4.reserve(n);
        t = t0;
        dt = d;
        G = fun;
}
```

Dla wektorów v2, v3, v4 trzeba jawnie zadeklarować liczbę współrzędnych (w przeciwnym razie w funkcji `wykonaj_krok` będą występować błędy związane z dostępem do pamięci).

Obliczenia realizujące algorytm zawiera metoda `wykonaj_krok()`.

```
void RungeKutta::wykonaj_krok(void)
{
        const double jedna_trzecia = 1.0 / 3.0;
        double dt_2 = 0.5 * dt;
        int i;

        v3 = u;
        G(u, t, v2); // v2 zawiera wartość 'k1'
        for (i = 0; i < n; i++) {
                v2[i] *= dt_2;
                v4[i] = u[i] + v2[i]; // u + (h/2) * 'k1'
                u[i] += jedna_trzecia * v2[i]; // u += (h/6) * 'k1'
        }
        G(v4, t + dt_2, v2); // v2 zawiera wartość 'k2'
        for (i = 0; i < n; i++) {
                v2[i] *= dt;
                v4[i] = v3[i] + 0.5 * v2[i]; // u + (h/2) * 'k2'
                u[i] += jedna_trzecia * v2[i]; // u += (h/3) * 'k2'
        }
        G(v4, t + dt_2, v2); // v2 zawiera wartość 'k3'
        for (i = 0; i < n; i++) {
                v2[i] *= dt;
                v4[i] = v3[i] + v2[i]; // u + 'k3'
                u[i] += jedna_trzecia * v2[i]; // u += (h/3) * 'k3'
        }
        t += dt;
        G(v4, t, v2); // v2 zawiera wartość 'k4'
        for (i = 0; i < n; i++)
                u[i] += dt_2 * jedna_trzecia * v2[i]; // u += (h/6) * 'k4'
}
```

Przykład: oscylator harmoniczny

Zdefiniowaną klasę `RungeKutta` można wykorzystać do wyznaczenia (w przybliżeniu) ruchu oscylatora harmonicznego. W tym celu trzeba przygotować funkcję, która zostanie przekazana do konstruktora obiektu.

Przykład: oscylator harmoniczny

Zdefiniowaną klasę `RungeKutta` można wykorzystać do wyznaczenia (w przybliżeniu) ruchu oscylatora harmonicznego. W tym celu trzeba przygotować funkcję, która zostanie przekazana do konstruktora obiektu.

```
static void osc(const vector<double>& y, double x, vector<double>& out)
{
        static const double K = 1.0;

        out[0] = y[1];         // Pochodna położenia.
        out[1] = - K * y[0];   // Pochodna prędkości.

        (void)x;  // Zbędny parametr.
}
```

Przykład: oscylator harmoniczny – obliczenia

Mając do dyspozycji klasę `RungeKutta` oraz funkcję `osc()` zdefiniowane jak wyżej można przeprowadzić obliczenia.

Przykład: oscylator harmoniczny – obliczenia

Mając do dyspozycji klasę `RungeKutta` oraz funkcję `osc()` zdefiniowane jak wyżej można przeprowadzić obliczenia.

```
vector<double> y;

// Warunek początkowy.
y.push_back(1.0);  // położenie
y.push_back(0.0);  // prędkość

RungeKutta oscylator(y, 0, 0.01, osc);

for (int i = 0; i < KROKI; i++) {
        double t = oscylator.getT();
        y = oscylator.getU();
        cout << t << "\t" << y[0] << "\t" << y[1] << endl;

        oscylator.wykonaj_krok();
}
```

Przykład: oscylator harmoniczny – obliczenia

Mając do dyspozycji klasę `RungeKutta` oraz funkcję `osc()` zdefiniowane jak wyżej można przeprowadzić obliczenia.

```
vector<double> y;

// Warunek początkowy.
y.push_back(1.0);  // położenie
y.push_back(0.0);  // prędkość

RungeKutta oscylator(y, 0, 0.01, osc);

for (int i = 0; i < KROKI; i++) {
        double t = oscylator.getT();
        y = oscylator.getU();
        cout << t << "\t" << y[0] << "\t" << y[1] << endl;

        oscylator.wykonaj_krok();
}
```

Wynik zostanie zapisany na standardowe wyjście w postaci trzech kolumn liczb: czas, położenie i prędkość oscylatora.

Abstrakcyjna klasa dla algorytmu Rungego-Kutty

Zamist posługiwać się wskaźnikiem do funkcji, można wykorzystać mechanizm dziedziczenia.

Abstrakcyjna klasa dla algorytmu Rungego-Kutty

Zamist posługiwać się wskaźnikiem do funkcji, można wykorzystać mechanizm dziedziczenia.

Zaczynamy od zaprojektowania abstrakcyjnej klasy.

```
class RungeKutta {
  private:
        double t;                    // bieżący czas
        vector<double> u;            // bieżąca konfiguracja
        vector<double> v2, v3, v4;   // pomocnicze
        double dt;                   // krok
        int n;                       // liczba współrzędnych

  protected:
        virtual void G(const vector<double>& in, double t, vector<double>& out) = 0;

  public:
        RungeKutta(const vector<double> u0, double t0, double d);
        double getT(void) const { return t; }
        vector<double> getU(void) const { return u; }
        void wykonaj_krok(void);
};
```

Konstruktor i metoda `wykonaj_krok()`

Konstruktor dla klasy `RungeKutta` ma teraz mniej argumentów.

```
RungeKutta::RungeKutta(const vector<double> u0, double t0, double d)
{
        n = u0.size();
        u = u0;          // Początkowa konfiguracja.
        v2.reserve(n);   // Jawna deklaracja liczby współrzędnych.
        v3.reserve(n);
        v4.reserve(n);
        t = t0;
        dt = d;
}
```

Konstruktor i metoda `wykonaj_krok()`

Konstruktor dla klasy `RungeKutta` ma teraz mniej argumentów.

```
RungeKutta::RungeKutta(const vector<double> u0, double t0, double d)
{
        n = u0.size();
        u = u0;          // Początkowa konfiguracja.
        v2.reserve(n);   // Jawna deklaracja liczby współrzędnych.
        v3.reserve(n);
        v4.reserve(n);
        t = t0;
        dt = d;
}
```

Metoda `wykonaj_krok()` pozostaje bez zmian w zapisie, choć zamiast funkcji wskazywanej przez wskaźnik wywołuje wirtualną metodę `G()`.

Przykład: oscylator harmoniczny – klasa pochodna

W celu zdefiniowania metody `G()` odpowiedniej dla naszych obliczeń trzeba stworzyć klasę pochodną od klasy `RungeKutta`.

Przykład: oscylator harmoniczny – klasa pochodna

W celu zdefiniowania metody `G()` odpowiedniej dla naszych obliczeń trzeba stworzyć klasę pochodną od klasy `RungeKutta`.

```
#include "rk.h"

class Oscylator : public RungeKutta {
  protected:
        void G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out);

  public:
        Oscylator(const vector<double> u0, double t0, double d) :
                RungeKutta(u0, t0, d) {}
};

void Oscylator::G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out)
{
        static const double K = 1.0;

        out[0] = y[1];          // pochodna położenia
        out[1] = - K * y[0];    // pochodna prędkości

        (void)x;
}
```

Przykład: oscylator harmoniczny – obliczenia

Obliczenia przeprowadzamy podobnie, jak w poprzednim przypadku, tylko teraz posługujemy się obiektem klasy `Oscylator`.

```
vector<double> y(1.0, 0.0);

// Warunek początkowy
y.push_back(1.0);  // położenie
y.push_back(0.0);  // prędkość

Oscylator oscylator(y, 0, 0.01);

for (int i = 0; i < KROKI; i++) {
        y = oscylator.getU();
        cout << oscylator.getT() << "\t"
                << y[0] << "\t" << y[1] << endl;

        oscylator.wykonaj_krok();
}
```

Przykład: oscylator harmoniczny z tarciem

Dla innego modelu (np. oscylatora z tarciem) tworzymy inną klasę pochodną od klasy `RungeKutta`.

Przykład: oscylator harmoniczny z tarciem

Dla innego modelu (np. oscylatora z tarciem) tworzymy inną klasę pochodną od klasy `RungeKutta`.

```
#include "rk.h"

class OscylatorTarcie : public RungeKutta {
  protected:
        void G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out);

  public:
        OscylatorTarcie(const vector<double> u0, double t0, double d) :
                RungeKutta(u0, t0, d) {}
};

void OscylatorTarcie::G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out)
{
        static const double K = 1.0;
        static const double f = 0.3;

        out[0] = y[1];                    // pochodna położenia
        out[1] = - K * y[0] - f * y[1]; // pochodna prędkości

        (void)x;
}
```

Przykład: huśtawka

Spróbujmy obliczyć jaka powinna być prędkość początkowa (sztywnej) huśtawki o długości l, na której umieścimy ciężar o masie m, aby osiągnęła ona wychylenie 90°.

Przykład: huśtawka

Spróbujmy obliczyć jaka powinna być prędkość początkowa (sztywnej) huśtawki o długości l, na której umieścimy ciężar o masie m, aby osiągnęła ona wychylenie 90°.

Zadanie to można łatwo rozwiązać korzystając z zasady zachowania energii jeżeli nie uwzględnia się tarcia. My jednak uwzględnimy tarcie.

Przykład: huśtawka

Spróbujmy obliczyć jaka powinna być prędkość początkowa (sztywnej) huśtawki o długości l, na której umieścimy ciężar o masie m, aby osiągnęła ona wychylenie 90°.

Zadanie to można łatwo rozwiązać korzystając z zasady zachowania energii jeżeli nie uwzględnia się tarcia. My jednak uwzględnimy tarcie.

Ponadto nie będziemy (bo nie możemy) korzystać z założenia, że wychylenie huśtawki jest „małe".

Opis ruchu

Położenie ciężaru na huśtawce zawsze znajduje się na okręgu o promieniu l i środku w punkcie zaczepienia huśtawki.

Opis ruchu

Położenie ciężaru na huśtawce zawsze znajduje się na okręgu o promieniu l i środku w punkcie zaczepienia huśtawki.

Kąt wychylenia α zdefiniujemy jako kąt między ramionami huśtawki oraz płaszczyzną jej stabilnej równowagi („pionem"). Wtedy odległość przebywana przez ciężar na huśtawce w czasie Δt jest równa zmianie kąta α w czasie Δt pomnożonej przez długość ramienia huśtawki l.

Opis ruchu

Położenie ciężaru na huśtawce zawsze znajduje się na okręgu o promieniu l i środku w punkcie zaczepienia huśtawki.

Kąt wychylenia α zdefiniujemy jako kąt między ramionami huśtawki oraz płaszczyzną jej stabilnej równowagi („pionem"). Wtedy odległość przebywana przez ciężar na huśtawce w czasie Δt jest równa zmianie kąta α w czasie Δt pomnożonej przez długość ramienia huśtawki l.

Na ciężar na huśtawce działa siła ciężkości, a właściwie jej składowa styczna do toru ruchu ciężaru, dana wzorem:

$$F_g(\alpha) = -mg \sin \alpha$$

gdzie g jest przyspieszeniem ziemskim.

Równanie ruchu

Ponadto na huśtawkę działa tarcie. Będziemy przyjmować, że jest ono proporcjonalne do masy ciężaru na huśtawce i do jego prędkości (liniowej), a współczynnik proporcjonalności oznaczymy przez f.

Równanie ruchu

Ponadto na huśtawkę działa tarcie. Będziemy przyjmować, że jest ono proporcjonalne do masy ciężaru na huśtawce i do jego prędkości (liniowej), a współczynnik proporcjonalności oznaczymy przez f.

Prędkość liniowa ciężaru na huśtawce jest równa prędkości kątowej huśtawki pomnożonej przez długość jej ramienia, natomiast prędkość kątowa huśtawki jest pochodną kąta α względem czasu.

Równanie ruchu

Ponadto na huśtawkę działa tarcie. Będziemy przyjmować, że jest ono proporcjonalne do masy ciężaru na huśtawce i do jego prędkości (liniowej), a współczynnik proporcjonalności oznaczymy przez f.

Prędkość liniowa ciężaru na huśtawce jest równa prędkości kątowej huśtawki pomnożonej przez długość jej ramienia, natomiast prędkość kątowa huśtawki jest pochodną kąta α względem czasu.

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe obserwacje oraz drugą zasadę dynamiki, dostajemy następujące równanie ruchu na kąt α:

$$\frac{d^2\alpha}{dt^2} = -\frac{g}{l}\sin\alpha - f\frac{d\alpha}{dt} \tag{5}$$

Przekształcone równanie ruchu

Równanie (5) można przepisać w postaci układu równań I rzędu:

$$\frac{d\alpha}{dt} = \omega \tag{6}$$

$$\frac{d\omega}{dt} = -\frac{g}{l}\sin\alpha - f\omega$$

Przekształcone równanie ruchu

Równanie (5) można przepisać w postaci układu równań I rzędu:

$$\frac{d\alpha}{dt} = \omega \tag{6}$$

$$\frac{d\omega}{dt} = -\frac{g}{l}\sin\alpha - f\omega$$

Jeżeli wprowadzimy wektor $\mathbf{y}(t) = [\alpha(t), \omega(t)]$, to:

$$\frac{dy_0}{dt} = y_1$$

$$\frac{dy_1}{dt} = -\frac{g}{l}\sin y_0 - f\, y_1$$

Klasa pochodna w stosunku do RungeKutta

Dla równania ruchu (5) można użyć następującej klasy pochodnej od RungeKutta:

```
class Pendulum : public RungeKutta {
  private:
        double K;  // iloraz g / l
        double f;  // współczynnik tarcia

  protected:
        void G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out);

  public:
        Pendulum(const vector<double> u0, double t0, double d, double k, double r) :
                RungeKutta(u0, t0, d), K(k), f(r) {}
};

void Pendulum::G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out)
{
        out[0] = y[1];                          // pochodna kąta wyhylenia
        out[1] = - K * sin(y[0]) - f * y[1];  // pochodna prędkości kątowej
        (void)x;
}
```

Wyznaczanie „krytycznej” prędkości początkowej

Klasa ta pozwala nam znaleźć ruch wahadła dla ustalonej prędkości początkowej, ale nie wiemy z góry, czy osiągnie ono maksymalne wychylenie.

Wyznaczanie „krytycznej” prędkości początkowej

Klasa ta pozwala nam znaleźć ruch wahadła dla ustalonej prędkości początkowej, ale nie wiemy z góry, czy osiągnie ono maksymalne wychylenie.

Możemy poszukać „krytycznej” prędkości metodą bisekcji, tzn. zgadnąć dwie prędkości początkowe takie, że dla jednej z nich maksymalne położenie jest przekraczane, a dla drugiej nie jest osiągane, a później sprawdzić co dzieje się dla wartości ze środka przedziału.

Wyznaczanie „krytycznej” prędkości początkowej

Klasa ta pozwala nam znaleźć ruch wahadła dla ustalonej prędkości początkowej, ale nie wiemy z góry, czy osiągnie ono maksymalne wychylenie.

Możemy poszukać „krytycznej” prędkości metodą bisekcji, tzn. zgadnąć dwie prędkości początkowe takie, że dla jednej z nich maksymalne położenie jest przekraczane, a dla drugiej nie jest osiągane, a później sprawdzić co dzieje się dla wartości ze środka przedziału.

Następnie jedną z „odgadniętych” wartości zastępujemy ich średnią i powtarzamy. W ten sposób dla każdego kroku będziemy mieli dwukrotnie mniejszy przedział do przeszukania.

Kryterium przekroczenia maksymalnego wychylenia

Zauważmy, że jeżeli znak prędkości kątowej zmieni się w trakcie ruchu przy $\alpha < \pi$, to maksymalne wychylenie nie zostanie osiągnięte w tym ruchu.

Kryterium przekroczenia maksymalnego wychylenia

Zauważmy, że jeżeli znak prędkości kątowej zmieni się w trakcie ruchu przy $\alpha < \pi$, to maksymalne wychylenie nie zostanie osiągnięte w tym ruchu.

```
bool przekroczone(double v0)
{
        if (v0 < 0)
                v0 = -v0;

        vector<double> y;
        y.push_back(0.0);
        y.push_back(v0);

        Pendulum oscylator(y, 0, 0.01, 1, 0.3);

        while (y[1] > 0 && y[0] < M_PI) {
                oscylator.wykonaj_krok();
                y = oscylator.getU();
        }

        return y[0] >= M_PI;
}
```

I etap obliczeń – liniowe zwiększanie prędkości początkowej

Obliczenia można podzielić na dwa etapy. W pierwszym z nich wybieramy ustaloną wartość prędkości początkowej (kątowej) $\omega_0 = \Omega$ i sprawdzamy, czy przy tej wartości maksymalne wychylenie jest przekroczone. Jeżeli tak, przechodzimy do II etapu obliczeń. Jeżeli nie, zwiększamy ω_0 o Ω i powtarzamy.

I etap obliczeń – liniowe zwiększanie prędkości początkowej

Obliczenia można podzielić na dwa etapy. W pierwszym z nich wybieramy ustaloną wartość prędkości początkowej (kątowej) $\omega_0 = \Omega$ i sprawdzamy, czy przy tej wartości maksymalne wychylenie jest przekroczone. Jeżeli tak, przechodzimy do II etapu obliczeń. Jeżeli nie, zwiększamy ω_0 o Ω i powtarzamy.

```
// I etap - sartujemy od v0 = V i będziemy ją w każdym kroku zwiększać
// o V, aż wahadło przekroczy maksymalne wychylenie.
double v0 = V;

while (!przekroczone(v0))
        v0 += V;
```

I etap obliczeń – liniowe zwiększanie prędkości początkowej

Obliczenia można podzielić na dwa etapy. W pierwszym z nich wybieramy ustaloną wartość prędkości początkowej (kątowej) $\omega_0 = \Omega$ i sprawdzamy, czy przy tej wartości maksymalne wychylenie jest przekroczone. Jeżeli tak, przechodzimy do II etapu obliczeń. Jeżeli nie, zwiększamy ω_0 o Ω i powtarzamy.

```
// I etap - sartujemy od v0 = V i będziemy ją w każdym kroku zwiększać
// o V, aż wahadło przekroczy maksymalne wychylenie.
double v0 = V;

while (!przekroczone(v0))
        v0 += V;
```

Po zakończeniu tego etapu wiemy, że poszukiwana wartość znajduję się w przedziale $[\omega_0 - \Omega, \omega_0]$.

II etap obliczeń – bisekcja

Przeszukujemy przedział $[\omega_0 - \Omega, \omega_0]$ metodą bisekcji. Robimy to tak, że dla dolnej granicy przedziału maksymalne wychylenie nie jest przekraczane podczas ruchu, a dla jego górnej granicy – jest. W każdym kroku sprawdzamy, co dzieje się w środku przedziału i przesuwamy do niego jedną lub drugą granicę (tę, dla której zachowanie się układu jest takie, jak dla środka przedziału).

II etap obliczeń – bisekcja

Przeszukujemy przedział $[\omega_0 - \Omega, \omega_0]$ metodą bisekcji. Robimy to tak, że dla dolnej granicy przedziału maksymalne wychylenie nie jest przekraczane podczas ruchu, a dla jego górnej granicy – jest. W każdym kroku sprawdzamy, co dzieje się w środku przedziału i przesuwamy do niego jedną lub drugą granicę (tę, dla której zachowanie się układu jest takie, jak dla środka przedziału).

```
// II etap - bisekcja.
double a = v0, b = v0 - V;

while (a - b > epsilon) {
        double c = 0.5 * (a + b);

        if (przekroczone(c))
                a = c;
        else
                b = c;
}
```

II etap obliczeń – bisekcja

Wynikiem obliczeń jest przedział zawierający poszukiwaną wartość.

II etap obliczeń – bisekcja

Wynikiem obliczeń jest przedział zawierający poszukiwaną wartość.

Długość tego przedziału zależy od narzuconej programowi dokładności (stała `epsilon` w kodzie powyżej).

II etap obliczeń – bisekcja

Wynikiem obliczeń jest przedział zawierający poszukiwaną wartość.

Długość tego przedziału zależy od narzuconej programowi dokładności (stała `epsilon` w kodzie powyżej).

Podobne obliczenia można zrobić dla przypadku, w którym wartość początkowego wychylenia huśtawki jest niezerowa.

Wahadło z wymuszaniem

Do omówionego modelu można bardzo łatwo dodać „popychanie” w postaci siły proporcjonalnej do pewnej funkcji zależnej od czasu.

Wahadło z wymuszaniem

Do omówionego modelu można bardzo łatwo dodać „popychanie" w postaci siły proporcjonalnej do pewnej funkcji zależnej od czasu.

Jeśli funkcją tą jest $\cos(x)$, to równanie ruchu ma postać:

$$\frac{d^2\alpha}{dt^2} = -\frac{g}{l}\sin\alpha - f\frac{d\alpha}{dt} + B_c\cos(\omega_c t + \varphi_c) \tag{7}$$

gdzie B_c jest amplitudą, ω_c jest częstością drgań, a φ_c jest przesunięciem fazowym „wymuszającego" oscylatora.

Wahadło z wymuszaniem

Do omówionego modelu można bardzo łatwo dodać „popychanie" w postaci siły proporcjonalnej do pewnej funkcji zależnej od czasu.

Jeśli funkcją tą jest $\cos(x)$, to równanie ruchu ma postać:

$$\frac{d^2\alpha}{dt^2} = -\frac{g}{l}\sin\alpha - f\frac{d\alpha}{dt} + B_c\cos(\omega_c t + \varphi_c) \tag{7}$$

gdzie B_c jest amplitudą, ω_c jest częstością drgań, a φ_c jest przesunięciem fazowym „wymuszającego" oscylatora.

W tym modelu można zaobserwować interesujące zachowanie się układu, takie jak rezonans lub chaotyczna ewolucja. Tak, jak poprzednio, można stworzyć dla niego klasę pochodną względem klasy `RungeKutta`.

Definicja klasy dla wahadła z wymuszaniem

Klasa pochodna w stosunku do RungeKutta dla wahadła z wymuszaniem

```
class Pendulum : public RungeKutta {
  private:
        double K;  // iloraz g / l
        double f;  // współczynnik tarcia
        double B;  // amplituda wymuszającego oscylatora
        double W;  // częstość wymuszającego oscylatora
        double S;  // przesunięcie fazowe wymuszającego oscylatora

  protected:
        void G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out);

  public:
        Pendulum(const vector<double> u0, double t0, double d, double k, double r,
                 double b, double w, double s) :
                RungeKutta(u0, t0, d), K(k), f(r), B(b), W(w), S(s) {}
};

void Pendulum::G(const vector <double> &y, double x, vector<double> &out)
{
        out[0] = y[1];
        out[1] = - K * sin(y[0]) - f * y[1] + B * cos(W * x + S);
}
```

Wykres położenia w funkcji czasu dla oscylatora

Obliczywszy, na przykład, położenie oscylatora harmonicznego w pewnej liczbie chwil czasu t_k takich, że $t_i - t_{i-1} = \Delta t$, możemy wykorzystać bibliotekę *Qt* do utworzenia rysunku zawierającego wykres tej funkcji.

Wykres położenia w funkcji czasu dla oscylatora

Obliczywszy, na przykład, położenie oscylatora harmonicznego w pewnej liczbie chwil czasu t_k takich, że $t_i - t_{i-1} = \Delta t$, możemy wykorzystać bibliotekę *Qt* do utworzenia rysunku zawierającego wykres tej funkcji.

1. Tworzymy klasę pochodną od `RungeKutta` do reprezentowania oscylatorów harmonicznych oraz obiekt tej klasy reprezentujący oscylator o zadanych parametrach (K, położenie początkowe i prędkość początkowa).
2. Używamy tej klasy do wyznaczenia położenia oscylatora w zadanch chwilach czasu. Wyniki można umieścić w dwóch obiektach klasy `vector` (w jednym – czas, a w drugim – położenie oscylatora).
3. W ten sposób otrzymujemy zbiór współrzędnych punktów reprezentujących funkcję do narysowania.

Obliczanie zależności położenia od czasu

Otrzymane wektory można przekazać do konstruktora obiektu klasy pochodnej od `QWidget`, którego metoda `paintEvent()` będzie używać ich przy rysowaniu wykresu.

Obliczanie zależności położenia od czasu

Otrzymane wektory można przekazać do konstruktora obiektu klasy pochodnej od `QWidget`, którego metoda `paintEvent()` będzie używać ich przy rysowaniu wykresu.

```
vector<double> y;

// Warunek początkowy
y.push_back(1.0);  // położenie
y.push_back(0.0);  // prędkość

Oscylator oscylator(1.0, y, 0, 0.01);

vector<double> t(KROKI);
vector<double> q(KROKI);

for (int i = 0; i < KROKI; i++) {
    y = oscylator.getU();
    t[i] = oscylator.getT();
    q[i] = y[0];
    oscylator.wykonaj_krok();
}
```

```
class Obrazek : public QWidget {
  private:
    vector<double> x;
    vector<double> y;
    double x0, y0, x1, y1;
    unsigned int rozmiar;

  protected:
    void paintEvent(QPaintEvent *event);

  public:
    Obrazek(vector<double>& a, vector<double>& b,
            QWidget *parent = NULL);
};
```

Rysowanie wykresu położenia w funkcji czasu

```
Obrazek::Obrazek(vector<double>& a,
                 vector<double>& b,
                 QWidget *parent) : QWidget(parent)
{
    x = a;
    y = b;
    rozmiar = x.size();
    if (y.size() < rozmiar)
        rozmiar = y.size();

    x0 = x[0];
    x1 = x[rozmiar - 1];
    y0 = y[0];
    y1 = y[rozmiar - 1];
    for (unsigned int j = 1; j < rozmiar; j++) {
        if (x[j] < x0)
            x0 = x[j];
        else if (x[j] > x1)
            x1 = x[j];

        if (y[j] < y0)
            y0 = y[j];
        else if (y[j] > y1)
            y1 = y[j];
    }
}
```

```
void Obrazek::paintEvent(QPaintEvent *event)
{
    QPainter painter(this);
    double w = x1 - x0;
    double h = y1 - y0;

    painter.scale(width() / w, -height() / h);
    painter.translate(-x0, -y1);

    QPointF p1(x[0], y[0]);
    QPointF p2;
    for (unsigned int j = 1; j < rozmiar; j++) {
        p2.setX(x[j]);
        p2.setY(y[j]);
        painter.drawLine(p1, p2);
        p1 = p2;
    }

    (void)event;
}
```

Literatura

B. Stroustrup, *Język C++* (Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 2002).

B. Eckel, *Thinking in C++. Edycja polska* (Wydawnictwo Helion, Gliwice 2002).

Pang Tao, *Metody obliczeniowe w fizyce* (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001).